

Projekt *Historyczne Kamieniołomy*

Polska znajduje się w okresie bardzo intensywnego wykorzystywania środków finansowych Unii Europejskiej w ramach różnych, międzynarodowych programów, służących szeroko pojętemu rozwojowi wspólnoty europejskiej.

Jednym z nich jest program KULTURA, którego finansowanie przez kraje członkowskie Unii Europejskiej trwa już od 2007 r. i w obecnym kształcie zakończy się w 2013 r.

Zamierzeniem inicjatorów programu KULTURA było wzmocnienie wspólnej dla Europejczyków przestrzeni kulturowej, opartej na dziedzictwie, poprzez rozwój współpracy między organizatorami z kwalifikujących się krajów i wspieraniu ponadnarodowego obiegu dzieł oraz wyrobów artystycznych. Program cechuje się elastycznym i interdyscyplinarnym podejściem.

Organizacje działające w dziedzinie kultury otrzymują wsparcie finansowe na projekty współpracy oraz na tworzenie i realizację działań kulturalnych i artystycznych. Nacisk położony jest na pomoc w nawiązywaniu współpracy przez takie organizacje uczestniczące w programie KULTURA jak: teatry, muzea, stowarzyszenia zawodowe, centra badawcze, wyższe uczelnie, instytuty kultury oraz organy władzy publicznej z różnych krajów.

Grupa pięciu osób (Jolanta Bielańska — artysta, kurator sztuki, koordynator projektów artystycznych; Elżbieta Dziemiańczuk — geolog, bibliotekoznawca, kustosz; Marek Lorenc — geolog, międzynarodowy ekspert, profesor architektury krajobrazu, fotografik; Sławomir Mazurek — ekspert, praktyk w dziedzinie wykorzystania kamienia w budownictwie); Ewa Szynkiewicz — kartograf, dokumentalista), wspierana przez Wydział Nauk o Ziemi i Kształtowania Środowiska Uniwersytetu Wrocławskiego, w ramach takiego właśnie grantu europejskiego, nawiązała współpracę z Wydziałem Geografii i Geologii Uniwersytetu PARIS LODRON w Salzburgu (Austria) przy realizacji międzynarodowego projektu HISTORIC QUARRIES (Historyczne Kamieniołomy).

Polska część HISTORIC QUARRIES współfinansowana jest właśnie przez unijny program KULTURA 2007–2013 oraz ministra nauki i szkolnictwa wyższego.

Projekt polega na opracowaniu historycznych kamieniołomów, które są istotną częścią naszego dziedzictwa kulturowego w Europie. Kamieniołomy te i sposoby eksploatacji kamienia można uznać za punkt wyjścia europejskiego dziedzictwa kulturowego w obszarze architektury i rzeźby.

W XX w. wiele złóż kamienia przestało być eksploatowanych i zostało zapomnianych. Część z nich jest nadal użytkowana, a część została zagospodarowana jako wysypiska. Niektóre z kamieniołomów wypełniły wody gruntowe, a wiele porosło krzakami i lasem i trudno nawet do nich trafić.

Podstawowymi celami projektu są:

- ❑ uznanie historycznych kamieniołomów za ważną formę dziedzictwa kulturowego;
- ❑ lepszy dostęp do wiedzy o historycznych kamieniołomach Europy;
- ❑ rozpoznanie potencjalnych korzyści płynących z dostępu do informacji o historycznych kamieniołomach dla sztuki i dziedzictwa kulturowego;

- ❑ opracowanie nowej strategii i lepszych wzorów opisujących wymiar kulturowy historycznych kamieniołomów;

- ❑ opracowanie wzorów digitalizacji informacji o historycznych kamieniołomach i dostępu do nich na witrynach internetowych oraz popularyzacja tej wiedzy wśród ekspertów akademickich, restauratorów i konserwatorów zabytków.

Oczekuje się, że rezultatem prac w ramach tego projektu będzie:

- ❑ stworzenie internetowej bazy danych, zapewniającej dostęp do informacji geograficznych, historycznych i petrograficznych (dane, opisy, mapy i zdjęcia) dla historycznych kamieniołomów z różnych krajów Europy (aktualnie w projekcie uczestniczą: Austria, Chorwacja, Czechy, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry i Włochy);

- ❑ wypracowanie najlepszych metod korzystania z bazy danych do celów naukowych, dotyczących budowli, rzeźb i elementów architektonicznych;

- ❑ nowe sposoby wykorzystania przede wszystkim nieczynnych kamieniołomów w dziedzinie kultury i edukacji, np. poprzez: wycieczki i trasy turystyczne do historycznych kamieniołomów; organizację wystaw o kamieniu i kamieniołomach; artystyczne aranżacje, wystawy i spektakle w kamieniołomach; inne sposoby, które powstaną w trakcie realizacji projektu HISTORIC QUARRIES.

Polska część prac w ramach projektu HISTORIC QUARRIES prowadzona jest pod tytułem: *Internetowa baza historycznych kamieniołomów województwa dolnośląskiego i opolskiego oraz opis petroarcheologiczny zabytków wykonanych z materiału skalnego eksploatowanego w tych obszarach*.

Zgodnie z harmonogramem, prace i badania są realizowane w pięciu etapach. W pierwszym etapie wyselekcjonowane zostały potencjalne źródła lokalizujące i dokumentujące historyczne kamieniołomy na obszarze Dolnego Śląska i Śląska Opolskiego. Do najbardziej przydatnych zaliczono niemieckie opracowania, publikacje i mapy z drugiej połowy XIX w. i pierwszej połowy XX w.

W drugim etapie tworzona jest lista historycznych kamieniołomów z obszaru Dolnego Śląska i Śląska Opolskiego z ogólnym opisem eksploatowanego materiału. Powstaje też rejestr zabytkowych obiektów wytworzonych z materiału pochodzącego z historycznych kamieniołomów, zlokalizowanych w granicach Polski.

W trzecim etapie sporządzona baza zostanie uszczegółowiona, zarówno w odniesieniu do opisu litologicznego kamieniołomów, jak i opisu archeologicznego obiektów zabytkowych (budowle, rzeźby, elementy architektoniczne). Przedstawione opracowanie będzie na tym etapie poparte szczegółowym zestawieniem źródeł informacji. W czasie trzeciego etapu planuje się wykonanie aktualnej dokumentacji fotograficznej kamieniołomów uznanych za historyczne i zabytkowych obiektów architektury.

Przedmiotem badań czwartego etapu będą elementy architektoniczne, wykonane z kamieni pochodzących z historycznych złóż Dolnego Śląska i Śląska Opolskiego,

zlokalizowane poza granicami Polski. Na tym etapie, w ramach wspólnej bazy danych, będą prowadzone konsultacje i wymiana informacji z uczestnikami projektu z innych krajów europejskich uczestniczących w projekcie HISTORIC QUARRIES.

W czasie trwania piątego etapu prac, uporządkowane informacje zostaną wprowadzone do międzynarodowej, elektronicznej bazy danych, która będzie dostępna w internecie dla wszystkich zainteresowanych. Przewiduje się również upowszechnienie wiedzy o historycznych kamieniołomach poprzez organizowanie konferencji i warsztatów naukowych.

Dysponując taką bazą danych o kamieniołomach europejskich, każdy badacz, czy to konserwator zabytków, czy ekspert akademicki, archeolog, czy architekt, mając próbkę kamienia pobraną z zabytkowego obiektu, będzie mógł odszukać źródło, z którego pobrano materiał budowlany czy rzeźbiarski.

Z drugiej strony, znając źródło z którego od wieków wydobywano elementy kamienne, można prześledzić migrację tego materiału i jego zastosowanie w Europie na tle historycznych zmian kulturowych, gospodarczych i społecznych.

Rekomendacją dla udziału Uniwersytetu Wrocławskiego w programie HISTORIC QUARRIES był fakt, że jego biblioteka posiada bogate zasoby historycznych dokumentów umożliwiających badania historii eksploatacji i zastosowania lokalnych surowców skalnych do rozwoju budownictwa i sztuki w ubiegłych stuleciach. Szczególnie przydatne do tego celu są zbiory Biblioteki Instytutu Nauk Geologicznych, Zakładu Kartografii Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego, a także Zbiory Specjalne (zbiory kartograficzne).

Materiał skalny ze Śląska znany był również w krajach sąsiednich. Budowle, rzeźby i elementy architektury wpi-

sują się w kulturowy obraz przemian Europy w minionych wiekach. Poszukiwania rozpoczęte na obszarze Dolnego Śląska mają szansę przerodzić się w trwałą współpracę z uczestnikami tego międzynarodowego projektu i odgrywać kluczową rolę w znajomości faktów z przeszłości i związków cywilizacyjnych badanych obszarów na tle migracji wpływów kulturowych w Europie.

Zakończenie projektu HISTORIC QUARRIES w obecnej formie przewidziane jest na wrzesień 2010 r., jednak już trwają przygotowania i szykowane jest rozszerzenie tego międzynarodowego projektu na okres do 2013 r. Efektami tych prac — oprócz rozmaitych instytucji nauki i kultury z krajów aktualnie uczestniczących — zainteresowały się również i chcą go wspierać finansowo: uniwersytety, muzea i ministerstwa kultury z Hiszpanii, Portugalii, Grecji, Izraela i Niemiec.

Zwracamy się z apelem do Szanownych Czytelników o pomoc w udostępnieniu wszelkich informacji mogących przyczynić się do poszerzenia wiedzy na temat kamieniołomów, które możemy uznać za historyczne.

Czekamy na każdą informację, która przyczyni się do odtworzenia ich historii i pokazania, gdzie został wykorzystany materiał pochodzący z tych wyrobisk.

Jeśli posiadacie Państwo wiedzę, materiały archiwalne drukowane lub pisane, stare fotografie czy mapy dotyczące kamieniołomów, z których eksploatowano kamień przed 1939 r. lub znacie osoby, które taką wiedzę mogą posiadać — prosimy o kontakt.

Marek W. Lorenc & Sławomir Mazurek

**Korespondencję prosimy kierować na adres:
Studio JASA, ul. Młodzieżowa 15, 54-020 Wrocław
lub mailem na adres: biuro@studioJASA.pl**